

2. Моя освіта Тінейджер – хто це такий? URL: <https://moyaosvita.com.ua/osvita-2/tinejdzher-xto-se-takij/> (дата звернення: 23.08.2023).
3. Кардаш Н. Г., Пивовар Н. М. Сучасний менеджмент як продовження макаренківських традицій в умовах жорсткої невизначеності. Витоки педагогічної майстерності : Журнал ПНПУ ім. В. Г. Короленка. Полтава. 2023. Випуск 31. Серія Педагогічні науки. С. 86 – 91.
4. Касілова А. Українських підлітків найбільше хвилює війна. Поради психолога про те, як підтримати себе в складні часи. URL: <https://suspilne.media/457125-73-ukrainskih-pidlitkiv-najbilse-hvilue-vijna-poradi-psihologa-pro-te-ak-pidtrimati-sebe-v-skladni-casi/> (дата звернення: 18.09.2023).
5. Ментальне здоров'я. URL: <https://prozdorovia.in.ua/mentalne-zdorov-ia/> (дата звернення: 12.08.2023).
6. Освіторія Чим українські підлітки особливі: велике дослідження тінейджерів під час війни. URL: <https://osvitoria.media/opinions/chym-ukrayinski-pidlitky-osoblyvi-velyke-doslidzhennya-tynejdzheriv-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 13.08.2023).
7. Укрінформ Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3772338-pidlitki-ta-molod-najbils-vrazlivi-pered-vplivom-vijni-zelenska.html> (дата звернення: 21.09.2023).
8. Шкраба І. В складні часи війни. Як підтримати підлітків та стати для них опорою: Гайд для дорослих. URL: https://life.pravda.com.ua/cdn/2023/v_skladni_chasy_vijny/

УДК 618.146/148+618.19]-006.6-043.83:616-07./084

ПРОБЛЕМА РАНЬОГО ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ ВІЗУАЛЬНИХ ФОРМ РАКУ ШИЙКИ МАТКИ ТА РАКУ МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ

О. Я. Вовк, І. А. Голованова, Н. О. Ляхова

Полтавський державний медичний університет

Тягар онкологічних захворювань продовжує зростати як в Україні, так і у всьому світі, призводячи до величезних фізичних, емоційних та фінансових наслідкам для окремих людей, сімей, громад та систем охорони здоров'я. Багато систем охорони здоров'я в країнах із низьким та середнім рівнем доходу найменш підготовлені до протидії цьому тягарю; велика кількість онкологічних хворих по всьому світу не мають доступу до своєчасної, високоякісної діагностики чи лікування раку [1, 2, 3]. Наслідком такої ситуації є страждання та смерть від раку, які можна було запобігти.

Всесвітньою організацією охорони здоров'я в 2018 році було видано «Посібник з ранньої діагностики раку», в якому були описані дві різні, але взаємопов'язані стратегії, спрямовані на

раннє виявлення раку. Перша з них – рання діагностика – спрямована на виявлення випадків раку з вже наявними клінічними симптомами максимально ранній стадії; друга – скринінг – орієнтований на виявлення безсимптомного раку чи передракових станів у практично здоровій цільовій популяції без будь-яких симптомів [4]. Для розробки найефективніших програм ранньої діагностики організаторам охорони здоров'я необхідно розуміти, у чому відмінності цих двох стратегій, і щодо яких форм раку вони можуть бути застосовані, а також які вимоги пред'являються до системи охорони здоров'я та який їхній очікуваний ефект.

Профілактика є найбільш рентабельною стратегією суспільної охорони здоров'я у боротьбі з неінфекційними захворюваннями (5). Ефективні втручання, спрямовані на профілактику таких форм раку, як рак молочної залози та шийки матки, вже існують, але поки не реалізовані повною мірою. Боротьба проти тютюну, як і раніше, залишається одним з пріоритетних напрямків, сформульованих у Рамковій конвенції ВООЗ щодо боротьби проти тютюну. Вакцинація проти вірусу папіломи людини (ВПЛ) і вакцинація проти вірусу гепатиту В є високорентабельними втручаннями для профілактики раку шийки матки та печінки, відповідно [6]. Стратегії, спрямовані на боротьбу з іншими факторами ризику [7], включаючи відсутність фізичної активності, ожиріння, зловживання алкоголем, забруднення повітря всередині приміщень та забруднення атмосферного повітря, впливу канцерогенних речовин на робочому місці та канцерогенів зовнішнього середовища, вимагають міжсекторальних зусиль та встановлення пріоритетів. Проте, вивчення нормативно-правової бази показало, що на сьогодні в Україні відсутні програми з раннього виявлення та профілактики раку шийки матки та раку молочної залози і немає для цього відповідного фінансового забезпечення.

В країнах із низьким та середнім рівнем доходу у значній частині жінок рак молочної залози діагностується на пізній стадії (місцево-поширена чи метастатична) хвороби. [8], що потребує посиленої уваги щодо сприяння ранній діагностиці, яка є необхідною передумовою для популяційного скринінгу, оскільки рання діагностика покращить результати для всіх пацієнтів не лише з раком молочної залози, але і шийки матки, так як під час профілактичного огляду відбувається обстеження, як шийки матки, так і молочних залоз.

Також одним з методів раннього виявлення раку молочної залози є самообстеження жінок. Але результати анкетування показали, що жінки мають недостатню обізнаність щодо симптомів, діагностики раку молочної залози та шийки матки, а також щодо проведення скринінгу. М.А. Гофур-Ахунов із співавторами (2021) вивчали значення ранньої діагностики раку молочної залози на рівні первинної ланки охорони здоров'я, тому що до сімейного лікаря звертаються найчастіше. Автори відмічали, що необхідно проводити лекції для жінок щодо необхідності самообстеження, а також виробити критерії, за якими сімейні лікарі зможуть виявляти пухлинні утворення та диференціювати їх на ранній стадії.

Засоби масової інформації є важливим інструментом підвищення уваги населення до свого здоров'я і, відповідно, поінформованості, однак, стратегії до несення такої інформації повинні ретельно опрацьовуватися і апробуватися для охоплення груп населення, які найбільше потребують цієї інформації [9]. Соціальні мережі також можна використовувати для підвищення інтересу до свого здоров'я та стимулювання звернення за медичною допомогою та підвищення грамотності у питаннях здоров'я (10). Пацієнти, переможці раку, і активісти відіграють важливу роль у зниженні стигми щодо раку і щодо підвищення інформованості населення про можливість лікування раку. Їхня діяльність може доповнювати роботу професійних медиків для подальшого посилення позитивного впливу на сприйняття населення загалом (11).

Таким чином, рання діагностика покращує результати, забезпечуючи найбільшу ймовірність успішного лікування за менші гроші та більш простими методами. Основні засади забезпечення ранньої діагностики однакові для всіх рівнів ресурсного забезпечення і включають: підвищення інформованості населення про рак різними методами та активне залучення до процесу охорони здоров'я, встановлення точного діагнозу на основі клінічних даних, проведення пато морфологічного дослідження для його підтвердження та встановлення стадії розвитку пухлинного процесу та підвищення доступності медичної допомоги.

Список використаних джерел

1. У 2019 році новоутворення стали другою найчастішою причиною смерті українців. Висновки з дослідження глобального тягаря хвороб. URL: <https://phc.org.ua/news/u-2019-roci-novoutvorennya-stali-drugoyu-naychastishoyu-prichinoyu-smerti-ukrainciv-visnovki-z>
2. Рак в Україні, 2019–2020. Захворюваність, смертність, показники діяльності онкологічної служби. Авт. колектив: З.П. Федоренко, Ю.Й. Михайлович, Л.О. Гулак [та ін.]. Бюлетень Національного канцерреєстру України. К., 2021. 120 с.
3. Толстанов О. К., Дідик І. В. Поширеність новоутворень та сучасні вітчизняні засади надання медичної допомоги хворим онкологічного профілю (огляд літератури) //Український медичний часопис. 2016. №. 2. С. 88-92.
4. Посібник з ранньої діагностики раку [Guide to cancer early diagnosis]. Женева: Всесвітня організація охорони здоров'я; 2018. Ліцензія: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. URL: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/272264/9789244511947-us.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
5. Cancer control: prevention. WHO Guide for effective programmes. Geneva: World Health Organization; 2007 URL: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43575/1/9241547111_eng.pdf.
6. Global Action Plan for the Prevention and Control of Noncommunicable Diseases 2013–2020. Geneva: World Health Organization; 2013. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/94384/1/9789241506236_eng.pdf.

7. Онкологія: підручник / Ю.В.Думанський, А.І. Шевченко, І.Й. Галайчук, та ін.; за ред. Г.В. Бондаря, А.І. Шевченка, І.Й. Галайчука. – 2-е вид., переробл. Та допов. К.: ВСВ «Медицина», 2019. 520 с.
8. Yip, Cheng-Har. Challenges in the early detection of breast cancer in resource-poor settings. Breast Cancer Management. 2016. №5. P. 161-169. DOI: 10.2217/bmt-2016-0026
9. Breast cancer screening: IARC Handbook of cancer prevention, volume 15. Lyon, France: International Agency for Research on Cancer; 2016.
10. Barker G. Adolescents, social support and help-seeking behaviour: an international literature review and programme consultation with recommendations for action. Geneva: World Health Organization; 2007/ URL: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43778/1/9789241595711_eng.pdf.
11. Cancer control: policy and advocacy. WHO Guide for effective programmes. Geneva: World Health Organization; 2008. URL: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43995/1/9241547529_eng.pdf.

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ – ЯК ОДНА З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Т.І. Ворона, Т.В. Плужнікова

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Здоров'я – одна з найважливіших цінностей людського суспільства. Здоров'я людини, її формування, збереження та зміцнення виступають центральною проблемою практично всіх країн світу [2, 4]. Здоровий спосіб життя залежить від поведінки людей, яка направлена на постійне фізичне вдосконалення, культуру харчування і взаємних стосунків, повноцінного сімейного життя, високу творчу активність, високоморальне відношення до навколишнього середовища, людей і самих себе [3, 5].

У комунальному закладі «Полтавська загальноосвітня школа 1-111 ступенів №30 Полтавської міської ради Полтавської області» одним із пріоритетних напрямків виховної роботи є формування здорового способу життя. У школі щороку проводиться місячник здорового способу життя. При цьому проводяться бесіди на тему: «Бережи зір», «Як зберегти здоров'я», «Шкідливі звички та їх наслідки», «Профілактика тютюнопаління, алкоголізму, та наркоманії». Діє виставка малюнків та плакатів з теми збереження здоров'я та безпека життєдіяльності «Я і мої друзі за здоровий спосіб життя». Учні з задоволенням беруть участь у спортивних змаганнях. У школі проводяться: щорічні «Дні здоров'я », ектолока - пропагується здоровий спосіб життя уздоровому довкіллі, загальношкільні акції «НІ! КУРІННЮ!», «НІ! ШКІДЛИВИМ ЗВИЧКАМ!» [3]. Інтегральна оцінка рівня сформованості ціннісного ставлення до здоров'я учня має два засоби збору необхідної інформації: експертний та дослідницький [1,